

Olli Mäenpää

20.6.2024

Perustuslakivaliokunnalle

Hallituksen esitys laiksi asevelvollisuuslain 32 ja 48 §:n muuttamisesta (HE 66/2024 vp)

Esityksen mukaan asevelvollisuuslakia muutettaisiin niin, että rajajoukkoihin sijoitettu reserviläinen voitaisiin määrätä kertausharjoitukseen myös rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi. Ehdotetun sääntelyn tarkoituksena on turvata Rajavartiolaitoksen toimintakyky ja resurssit poikkeuksellisissa ja vakavissa rajaturvallisuuden häiriötilanteissa.

Esitysluonnoksen lausuntoaika oli poikkeuksellisen lyhyt, 15.5.– 26.5.2024, mitä voidaan pitää ongelmallisena valmistelun asianmukaisuuden kannalta.

Maanpuolustusvelvollisuus

Ehdotuksen valtiosääntöoikeudellisessa arvioinnissa keskeisenä lähtökohtana on perustuslain 127 §:n 1 momentin säännös, jonka mukaan jokainen Suomen kansalainen on velvollinen osallistumaan isänmaan puolustukseen tai avustamaan sitä sen mukaan kuin laissa säädetään. Perustuslakivaliokunta on tähän säännökseen tukeutuen arvioinut, millaisiin tehtäviin asevelvollisia voidaan määrätä.

Lausunnossaan PeVL 6/2018 vp valiokunta katsoi, että rajavartiolain 34 d §:ssä säädetty tehtävät ovat luonteeltaan asevelvollisille sopivia, ja niiden voidaan arvioida edistävän asevelvollisten koulutusta. Samassa yhteydessä valiokunta korosti tehtävien kestoa, toimivaltuuksien sisältöä ja rajausta sekä koulutusta koskevan lain-tasaisen sääntelyn merkitystä (s. 4–5). Valiokunta on lisäksi pitänyt mahdollisena asevelvollisten määräämistä erikseen määriteltäviin virka-aputehtäviin ja pelastustehtäviin sekä maanpuolustusta tai sotilaallista koulutusta edistäviin lyhytkestoihin tehtäviin (PeVL 9/2007 vp, s. 6-7).

Näillä näkökohdilla on keskeinen merkitys ja niitä voidaan soveltaa myös ehdotuksen arviointiin. Lähtökohtaisesti ehdotuksessa tarkoitettua rajaturvallisuuden ylläpitämistä voidaan pitää tehtävänä, johon asevelvollinen voidaan asevelvollisuuslain 32 §:n 3 momentin perusteella määrätä Suomen turvallisuusympäristössä ilmenevän välttämättömän tarpeen sitä edellyttäessä. Rajajoukkoihin sijoitettu reserviläinen voidaan siten perustuslain 127 §:n yleisissä puitteissa määrätä myös rajaturvallisuuden ylläpitämistä koskevaan kertausharjoitukseen.

Oikeusturva

Edellytykset vapautuksen myöntämiselle ehdotuksessa tarkoitettua kertausharjoituksesta määräytyisivät asevelvollisuuslain 34 §:n 2 momentista mukaisesti tiukemmin kuin tavallisen kertausharjoituksen osalta. Voimassa olevaan sääntelyyn tukeutumiselle voidaan tältä osin katsoa olevan painavat perusteet. Samoin voi-

daan arvioida sitä, että asevelvollisuuslain 111 §:n mukaisesti palvelukseen ja koulutukseen määräämistä ja keskeyttämistä koskeva päätös pannaan täytäntöön oikeasuvaatimuksesta ja valituksesta huolimatta.

Vapautusasiassa annetun päätöksen lainmukaisuus olisi myös mahdollista viime kädessä saattaa riippumattoman lainkäyttöelimen, kutsunta-asiain keskuslautakunnan käsiteltäväksi, mitä voidaan pitää perustuslain 21 §:ään perustuvien oikeusturvan muodollisten takeiden kannalta riittävänä. Oikeusturvan toimivuuden ja tehokkuuden kannalta voidaan kuitenkin pitää ainakin jossain määrin ongelmallisena sitä, että perusteluissa esitetyn arvion mukaan kutsunta-asiain keskuslautakunnalle valituksen tehneen asevelvollisen asiaa ei todennäköisesti ehditä ratkaista ennen kertausharjoitusten alkamista (s. 40). Tähän vaikuttaa myös se, että turvallisuusympäristössä ilmenevän välttämättömän tarpeen perusteella kertausharjoitukseen voitaisiin määrätä tavanomaista kolmen kuukauden määräaika nopeammin.

Perustuslaissa säädettyyn velvollisuuteen perustuvat sääntelyn erityispiirteet ja myös vapautuksen myöntämiseen liittyvä laajahko harkintavalta huomioon ottaen perusteluissa esiin tuotua todennäköistä oikeusturvan toteutumisen viivästymistä ei kuitenkaan voida pitää oikeusturvan perusedellytysten vastaisena. Tällaisessa tilanteessa on kuitenkin perusteltua, että muutoksenhakuasia käsitellään kiireellisenä.

Ahvenanmaan itsehallinto

Ahvenanmaan itsehallintolain 27 §:n 34 kohdan mukaan valtakunnalla on lainsäädäntövalta puolustus- ja rajavartiolaitosta koskevissa asioissa. Koska lakiehdotus koskee tällaisia asioita, lainsäädäntövalta kuuluu eduskunnalle. Lakiehdotuksessa määritellyt asevelvollisten tehtävät eivät olisi luonteeltaan sotilaallisia, joten se mukautuu myös Ahvenanmaan demilitarisointia koskeviin Suomen kansainvälisöikeudellisiin velvoitteisiin.